Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

Lausunto perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta (HE 92/2025 vp)

1 Perustuslakivaliokunnan lisäselvityspyyntö

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt lisäselvitystä siitä, miten Pohjoismaiden vammaispalveluja koskevassa lainsäädännössä on rajattu sääntelyn soveltamisalaa (esim. ikärajat tai elämänvaiherajaukset) ja onko Pohjoismaissa toteutettuihin rajauksiin kiinnitetty huomiota esimerkiksi Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean antamissa suosituksissa.

2 Pohjoismaiden vammaispalveluita koskeva lainsäädäntö

2.1 Ruotsi

Sosiaalihuollon järjestäminen ja yleislainsäädäntö

Ruotsissa sosiaalihuollon järjestämisestä säädetään 1.7.2025 voimaan tulleessa socialtjänstlag-laissa (SOL 2025:400, jäljempänä sosiaalipalvelulaki), jota täydentää socialtjänstförordning-asetus (2025:468, jäljempänä sosiaalipalveluasetus). Uusi laki ja asetus kumosivat aiemmin voimassa olleet sosiaalipalvelulain ja -asetuksen. Sosiaalipalvelulaki on yleislaki, joka asettaa viranomaisille velvollisuuden järjestää sosiaalipalveluita, mutta oikeus palveluihin ja palvelujen sisältö vammaisten henkilöiden erityispalvelujen osalta määräytyy pääsääntöisesti muun lainsäädännön perusteella.

Ruotsissa iäkkäiden henkilöjen palveluiden järjestäminen on pääosin kuntien vastuulla, ja niistä säädetään muun muassa sosiaalipalvelulaissa. Lain mukaan kuntien tulee toimia sen puolesta, että iäkkäät henkilöt voivat elää ja asua itsenäisesti turvallisissa olosuhteissa ja elää aktiivista ja mielekästä elämää yhdessä muiden kanssa. Käytännössä kunnallisiin iäkkäiden palveluihin kuuluu muun muassa kotipalvelu, saattajapalvelu, omaisten tuki, päivätoiminta ja vanhainkodit. Kunnallinen vanhustenhuolto voi vaihdella melko paljon riippuen siitä, missä kunnassa asutaan. Kunnilla on erilaiset linjaukset ja rahoituskehykset ja palvelujen tarjonta voi vaihdella. Osa kunnista soveltaa valinnanvapautta tietyillä alueilla, osa ei.

Uusi sosiaalipalvelulaki sisältää myös säännökset koskien vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa ja erityisen asumisen tuen. Kuten iäkkäiden henkilöiden palvelujen osalta, kuntien erilaiset linjaukset ja käytännöt johtavat alueellisiin eroihin riippuen siitä, missä asuu ja saa palveluja.

LSS-laki

Vammaispalvelujen keskeisin erityislaki on lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387, jäljempänä LSS).

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

Vuonna 2024 vammaispalvelujen piirissä oli 81 000 henkilöä (https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/alla-statistikamnen/personer-med-funktionsnedsattning/). Vuodesta 2010 alkaen palvelun saajien määrä on kasvanut 30 prosentilla. Vuodesta 2021 alkaen henkilökohtaisen avun saajien määrä on systemaattisesti vähentynyt.

Oikeus LSS-lain perusteella myönnettyyn tukeen ja palveluihin edellyttää, että henkilö **kuuluu johonkin diagnoosin perusteella määriteltyyn henkilöryhmään (personkrets**). Näihin ryhmiin kuuluvat henkilöt, joilla on kehitysvamma, autismi tai autismin kaltainen tila ja henkilöt, joilla on aikuisiällä saadun aivovaurion seurauksena kognitiivisen toimintarajoitteen aiheuttava vaikea ja pysyvä vamma sekä fyysisesti tai psyykkisesti toimintarajoitteiset henkilöt, joilla on merkittäviä vaikeuksia suoriutua jokapäiväisessä elämässä, ja **joiden toimintarajoite ei aiheudu normaalista ikääntymisestä.**

Lisäksi edellytetään, että tuen ja palvelujen tarvetta **ei voida täyttää muulla tavoin**. LSS täydentää muita lakeja eikä se rajaa niitä oikeuksia, joita henkilöllä on jonkin toisen lain nojalla.

Sosiaalivakuutus

Socialförsäkringsbalk (2010:110, jäljempänä sosiaalivakuutuskaari) sisältää säännökset vammaisuuden perusteella maksettavista erityiskorvauksista. Erityiskorvauksia ovat muun muassa valtion rahoittama autoavustus sekä henkilökohtaisen avun avustuskorvaus, jota maksetaan henkilöille, joiden henkilökohtaisen avun tarve on yli 20 viikkotuntia.

Palvelujen rahoitus ja palveluista perittävät asiakasmaksut

Vammaispalvelut rahoitetaan lähes täysin verovaroin, ja rahoituksesta vastaa kunta. LSS-lain perusteella myönnetyt palvelut ovat käyttäjälle pääosin maksuttomia. Kun palvelut myönnetään sosiaalipalvelulain perusteella, palvelujen käytöstä voidaan periä kohtuullinen maksu.

Henkilökohtainen apu

Henkilökohtainen apu on **tarkoitettu lähtökohtaisesti alle 65-vuotiaille.** Tätä vanhemmat henkilöt voivat olla oikeutettuja henkilökohtaiseen apuun**, jos avun tarve on ilmennyt ennen 65 vuoden ikää. Henkilökohtaisen avun määrää ei kuitenkaan voi lisätä sen jälkeen, kun henkilö on täyttänyt 65 vuotta. Yli 65-vuotiaan henkilön tarvitsemat lisäpalvelut myönnetään sosiaalipalvelulain perusteella.**

Kuljetuspalvelut ja liikkumisen tuki

Kuljetuspalvelua järjestetään kahden eri lain nojalla. Nämä lait ovat lag om färdtjänst (1997:736, jäljempänä kuljetuspalvelulaki) sekä lag om riksfärdtjänst (1997:735, jäljempänä valtakunnallinen kuljetuspalvelulaki). Kunnan on myönnettävä kuljetuspalveluita henkilöille, joilla on pitkäaikaisen toimintarajoitteen takia merkittäviä vaikeuksia liikkua yksin tai matkustaa julkisilla liikennevälineillä. Autoavustus (bilstöd) sisältyy sosiaalivakuutuskaareen. Autoavustus voi olla tukea auton hankintaan, tukea auton muutostöihin ja tukea ajokortin hankintaan. **Yli 65-vuotiaat on rajattu auton hankinta-avustuksen ulkopuolelle.**

Ruotsissa jako yleis- ja erityislain välillä näyttäisi olevan käytännössä kohtuullisen selvä eikä sillä näyttäisi olevan vireillä uudistuksia elämänvaiheisiin tai ikärajoihin liittyen.

Ruotsin sosiaalihallitus tekee vuosittain vammaispalvelujen käyttöä koskevan raportin. Raportti vuodelta 2024:
https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/5606dbb8adf34d029e85bedbba50504f/2025-4-9514.pdf

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

2.2 Norja

Yleislainsäädäntö

Norjassa vammaispalvelut järjestetään pääasiassa yleislakien nojalla. Taustalla on ajatus kaikille saavutettavasta yhteiskunnasta (universal design), yhdenvertaisuudesta sekä vammaisten henkilöiden yhtäläisestä oikeudesta osallistua kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

Keskeisimmät palveluiden järjestämistä koskevat yleislait ovat lov om pasient- og brukerrettigheter -laki (jäljempänä potilaan ja asiakkaan oikeuksia koskeva laki) sekä lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (jäljempänä terveys- ja hoivapalvelulaki).

Potilaan ja asiakkaan oikeuksia koskevan lain tarkoitus on varmistaa väestölle tasavertaiset mahdollisuudet saada terveys- ja hoivapalveluita sekä edistää luottamusta palveluihin, sosiaalista turvallisuutta sekä asiakkaan elämän, koskemattomuuden ja ihmisarvon kunnioittamista. Laissa on säädetty kunnan velvollisuudesta järjestää kunnan asukkaille välttämättömät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Lisäksi laissa on säädetty henkilökohtaisesta avusta sekä palveluasumisesta.

Terveys- ja hoivapalvelulaissa säädetään tarkemmin kunnan velvollisuudesta järjestää kunnassa asuville tarvittavat terveys- ja hoivapalvelut. Järjestämisvastuu kattaa kaikki asiakasryhmät vammaiset henkilöt mukaan lukien. Palveluiden tulee olla perusteltuja ja ne on järjestettävä yksilön ihmisarvoa kunnioittaen ja siten, että tarjolla on kattavasti perustarpeisiin vastaavia terveys- ja hoivapalveluita. Sairaanhoidon palveluista, terapioista ja kuntoutuksesta vastaavat maakunnat.

Vammaispalveluiden järjestämisvastuu

Norjassa kunta on velvollinen järjestämään asukkailleen heidän tarvitsemansa palvelut. Vammaisille henkilöille tarkoitettuja palveluita sisältyy terveys- ja hoivapalveluita koskevaan yleislakiin. **Laki ei takaa subjektiivista oikeutta tiettyihin palveluihin.** Kunta voi järjestää palvelut itse tai ostaa ne muilta julkisilta tai yksityisiltä palveluntuottajilta. Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ei peritä asiakasmaksuja.

Henkilöllä, joka tarvitsee pitkäaikaisesti erilaisten terveys- ja hoivapalveluiden yhteensovittamista, on oikeus yksilölliseen suunnitelmaan. Sen laatiminen on kunnan vastuulla. Lisäksi kunnan tulee nimetä yksilölliseen suunnitelmaan oikeutetulle koordinaattori, joka vastaa palveluiden yhteensovittamisesta sekä yksilöllisen suunnitelman edistämisestä ja seurannasta. Suunnitelman on laadittava yhteistyössä asiakkaan kanssa.

Henkilökohtainen apu

Avustettavan henkilön hallinnoima henkilökohtainen apu (BPA) on ollut Norjassa käytössä vuodesta 2000. Palvelu on laajentunut koskemaan myös lapsia ja kehitysvammaisia henkilöitä, jotka eivät itse johda avustajan työtä. Tällöin henkilökohtainen apu voidaan järjestää siten, että henkilö valtuuttaa esimerkiksi huoltajansa hallinnoimaan henkilökohtaista apua puolestaan.

Henkilökohtaisen avun tavoitteena on, että avun tarpeessa olevat ihmiset voivat elää mahdollisimman itsenäistä ja aktiivista elämää vammastaan huolimatta. **Oikeus henkilökohtaiseen apuun on alle 67-vuotiailla henkilöillä, joilla on pitkäaikainen, vähintään kaksi vuotta kestänyt suuri henkilökohtaisen avun tarve.** Avun tarpeen on oltava vähintään 32 tuntia viikossa, mutta henkilökohtaista apua voidaan myöntää myös yli 25 tuntia viikossa apua tarvitseville, jos tästä ei aiheudu kunnalle merkittäviä lisäkustannuksia.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

Palveluun sisältyy käytännön tuki, perehdytys ja tukihenkilö. Avustaja voidaan tietyin edellytyksin myöntää myös yöajaksi tai kaksoismiehityksellä. Lisäksi palvelunkäyttäjälle myönnetään tarvittaessa lisäpalveluita, esimerkiksi omaishoitajan palkka, turvapuhelin sekä **lomitusta alle 18-vuotiaiden lasten osalta**, muuta käytännöllistä apua (annen praktisk bistand) ja kotihoitoa.

Henkilökohtaisen avun ikärajasta on käyty keskustelua Norjassa. Vuonna 2021 komitea (NOU 2021:11) arvioi muun muassa, että ikäraja tulee järjestelmän kestävyyden vuoksi säilyttää, mutta sitä voisi olla tarpeen nostaa elinajan odotteen nousun vuoksi.

Kuljetuspalvelut ja liikkumisen tuki

Norjassa julkisen liikenteen järjestämisen lähtökohtana on yleisten liikennepalvelujen soveltuvuus kaikille. Henkilöllä on mahdollisuus kuljetuspalvelun käyttöön silloin, kun julkisen liikennevälineen käyttö on toimintarajoitteen tai liikuntavamman takia mahdotonta. Vammaisen henkilön liikkumisen tuki on järjestetty sektorikohtaisesti; lääkärikäyntejä varten tehdyistä matkoista säädetään potilas- ja asiakasoikeuslailla, työ- ja opiskelumatkoista (AUreiser) vastaa Norjan työ- ja hyvinvointihallinto (Arbeids- og velferdsforvaltninga, NAV).

Työ- ja opiskelumatkojen järjestämisen lisäksi NAV vastaa myös vammasta aiheutuvien lisäkustannusten perusteella maksettavasta tuesta sekä auton hankinta-avustuksesta. Jos henkilö ei pysty vamman tai toimintarajoitteen vuoksi käyttämään julkisen liikenteen palveluita, voidaan hänelle tietyin edellytyksin myöntää auton hankinta-avustus. **Auton hankinta-avustus on tulosidonnainen** ja perustuu määräykseen tuesta moottoriajoneuvon tai muun kulkuneuvon hankintaan.

Vapaa-ajan matkoja varten on liikenneviraston hallinnonalaan kuuluva oma järjestelmä (transportordningen for funksjonshemmede). **Vapaa-ajan kuljetuspalvelun (tt-ordningen) järjestämisestä vastaa kunta.** Vammaisella henkilöllä ei ole lakisääteistä oikeutta palveluun, vaan se toimii muiden lakisääteisiin oikeuksiin perustuvien kuljetuspalvelujen rinnalla. Kunta päättää tt-kortin myöntämisen ehdoista.

Kuntien vapaa-ajan kuljetuspalveluita koskevissa määräyksissä on rajoitettu oikeutta kuljetuspalveluun kahdessa kunnassa muun muassa siten, että oikeutta ei ole alle 10-vuotiaalla lapsella ja yhdessä kunnassa siten, että oikeutta ei ole alle 8-vuotiaalla lapsella.

Jos henkilö ei pysty vamman tai toimintarajoitteen vuoksi käyttämään julkisen liikenteen palveluita, voidaan hänelle tietyin edellytyksin myöntää auton hankinta-avustus. **Auton hankinta-avustus on tulosidonnainen** ja perustuu määräykseen tuesta moottoriajoneuvon tai muun kulkuneuvon hankintaan.

Asuminen

Henkilöille, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista apua, kunta voi järjestää palveluita sekä hoitokodeissa ja vastaavissa palveluyksiköissä että asiakkaan omassa kodissa. **Kunta päättää** ympärivuorokautisten asumispalvelujen **myöntämisperusteista**.

Vireillä olevia uudistuksia

Norjassa on annettu lakiesitys Prop. 162 L (2024-2025), joka koskee YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen sisällyttämistä osaksi kansallista lainsäädäntöä.

https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-162-l-20242025/id3116949/

Esitystä edelsi komitea, joka antoi mietintönsä 15.1.2024. Se ei ollut yksimielinen.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

Komitean enemmistö suosittelee, että vammaisten henkilöiden yleissopimus sisällytetään ihmisoikeuslakiin, ja olettaa, että yleissopimuksen sisällyttämisen oikeudelliset vaikutukset ovat rajalliset. Enemmistö korostaa, että yleissopimuksen tarkoituksena ei ole myöntää uusia ihmisoikeuksia vammaisille henkilöille. Komitean enemmistö korostaa, että vammaisten henkilöiden yleissopimus selventää olemassa olevien oikeuksien sisältöä ja osoittaa, mitä valtioiden on tehtävä varmistaakseen, että vammaisten henkilöiden ihmisoikeudet toteutuvat yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Komitean vähemmistö on eri mieltä komitean enemmistön kanssa siitä, että vammaisten henkilöiden yleissopimuksen sisällyttämisellä on vain rajalliset oikeudelliset seuraukset. Vähemmistö huomauttaa, että monet yleissopimuksen määräykset asettavat muita yleissopimuksia suuremmassa määrin kauaskantoisia toimintavelvoitteita ja että vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea venyttää yleissopimuksen sanamuotoa erittäin pitkälle. Vähemmistön mukaan tällä voisi olla merkittävä vaikutus kuntien talouteen ja priorisoinnin mahdollisuuksiin. Vähemmistön mielestä yleissopimusta ei pitäisi sisällyttää perussopimukseen tai vaihtoehtoisesti se tulisi sisällyttää tasa-arvo- ja syrjintälakiin.

Komitea korostaa, että kysymys kuntien itsehallinnon rajoista nousee esiin erityisesti silloin, kun on kyse vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 19 artiklan mukaisista velvoitteista itsenäisen elämän ja yhteiskuntaan osallistumisen osalta. Sopimuksen artikla koskee oikeutta osallistua yhteiskuntaan ja tehdä valintoja kuten muutkin, mukaan lukien mahdollisuus valita asuinpaikkansa. Komitean mukaan kuntien resurssitilanteeseen liittyvät haasteet ja kustannustehokkaiden palvelujen tarve tarkoittavat, että "epärealistisia vaatimuksia, joihin kunnat eivät pysty vastaamaan", ei voida käyttää perusteena, ja että kuntien rajalliset resurssit on otettava huomioon, ks. raportti, osa I, luku 9.5. Komitea tiivistää näkemyksensä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 19 artiklan sisällyttämisen seurauksista kunnille seuraavasti:

"Komitean arvion mukaan 19 artiklan sisällyttäminen ei lisää kunnille käyttäjän itse määräämään henkilökohtaiseen apuun tai muihin tuomioistuimissa täytäntöönpantaviin palveluihin liittyviä laajempia velvoitteita. Sisällyttäminen voisi kuitenkin johtaa siihen, että yleissopimus vaikuttaisi enemmän tarjottujen palvelujen erityisarvioinneissa, jolloin vammaisten itsemääräämisoikeudelle annettaisiin käytännössä enemmän painoarvoa. Tällä on vaikutusta kuntien harkintavallan käyttöön ja kunnalliseen itsehallintoon"

Norjan hallitus asetti 13. lokakuuta 2025 käyttäjäohjatun henkilökohtaisen avun (BPA) asiantuntijakomitean.

Siitä lähtien, kun käyttäjälähtöinen henkilökohtainen apu otettiin Norjan lainsäädäntöön 2000-luvulla, lainsäädäntöä on jatkuvasti muutettu, laajennettu ja mukautettu. Viimeksi vuonna 2015 käyttäjäohjattu henkilökohtainen apu kirjattiin potilas- ja käyttäjäoikeuslakiin erityisoikeutena käyttäjille, jotka täyttivät tietyt ehdot (mm. alle 67 v ikä). Oikeuksien vahvistaminen oli osa hallituksen työtä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Asiantuntijakomitean lähtökohtana on, että BPA-järjestelmän on edistettävä vammaisten ja avun tarpeessa olevien henkilöiden tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja yhteiskunnallista osallistumista. Komitean ehdotuksessa on otettava huomioon kasvava työvoimapula ja varmistettava järjestelmän kestävyys. Komitean on tarkasteltava, miten järjestelmässä käytettävää työvoimaa voidaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

2.3 Tanska

Järjestämisvastuu ja yleislainsäädäntö

Tanska on jaettu viiteen alueeseen (region) ja 98 kuntaan (kommune). Alueet vastaavat pääosin terveydenhuollosta, mutta kunnilla on kuitenkin vastuu muun muassa ennalta ehkäisevästä terveydenhuollosta sekä sairaalan ulkopuolella annettavasta kuntoutuksesta. Alueet vastaavat myös erityistarpeita omaaville väestöryhmille tarkoitetuista sosiaali- ja erityisopetuksen laitoksista. **Kunta vastaa** sosiaalipalveluista ja ikääntyneiden hoidosta, **vammaispalveluista**, päihdepalveluista, työllisyyspalveluista ja lisäksi muun muassa päivähoidosta, esi- ja peruskoulusta sekä kulttuuripalveluista. Kunnat vastaavat lisäksi toimeentulotuen ja useiden muiden sosiaalietuuksien myöntämisestä.

Kunnat hoitavat suurimman osan kansalaisille suoraan kohdistuvista julkisen sektorin tehtävistä. **Tanskan hallitus voi asettaa yleisiä kansallisia politiikkoja ja ohjeita, mutta sosiaalipalvelujen strateginen suunnittelu, palvelutaso ja toteutus sovitaan pääosin paikallisella tasolla**. Kunnat voivat periä sosiaalipalveluista asiakasmaksuja.

Tanskan sosiaalipalvelujen yleislaki on **laki sosiaalipalveluista** (lov om social service), jossa säädetään kuntien ja alueiden vastuista sosiaalipalvelujen järjestämisessä.

Yleislakia täydentää pääosin 1.7.2025 voimaan tullut **ikääntyneiden laki** (ældrelov), joka ohjaa sosiaalipalvelulain soveltamista ikääntyneille tarjottavien palvelujen osalta. Lakia sovelletaan **eläkeiässä oleviin henkilöihin**. Laki korostaa ikääntyneiden itsemääräämisoikeutta, elämänlaatua sekä vuorovaikutusta omaisten, paikallisten yhteisöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa. Laissa myös esimerkiksi säädetään kokonaisvaltaisesta hoidosta (luku 4), joka kattaa henkilökohtaisen avun ja hoidon, avun ja tuen kotona tarvittaviin käytännön tehtäviin sekä muutoin kuin sairaalahoidossa annettavan kuntoutuksen.

Kunnanvaltuusto päättää ihmisarvoon perustuvasta politiikasta, joka kuvaa sosiaalipalvelulain nojalla eläkeikää ylittäneille annettavan henkilökohtaisen avun, hoidon ja hoivan ym. yleiset arvot ja painopisteet. Vanhustenhuollosta vastaava ministeri antaa tarkemmat säännöt kunnanvaltuuston velvollisuuksista.

Lapsen laki (barnets lov) tuli voimaan pääosin 1.1.2024. Lakiin siirrettiin sosiaalipalvelulain säännökset lasten ja nuorten palveluista.

Laki sosiaalipalveluista

Sosiaalipalvelulain tarkoituksena on 18 vuotta täyttäneille henkilöille:

> 1) tarjota neuvontaa ja tukea sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi,
>
> 2) tarjota useita yleisiä palveluita, joilla voi olla myös ennaltaehkäisevä tarkoitus, ja
>
> 3) vastata tarpeisiin, jotka johtuvat heikentyneestä fyysisestä tai henkisestä toimintakyvystä tai erityisistä sosiaalisista ongelmista.
>
> Tämän lain mukaisen avun tarkoituksena on edistää yksilön kykyä kehittää ja hallita itseään tai helpottaa arkea ja parantaa elämänlaatua.
>
> Tämän lain mukainen avun perustana on yksilön vastuu itsestään ja perheestään sekä yksilön vastuu omasta potentiaalistaan ja sen hyödyntämisestä siinä määrin kuin se on

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

yksilölle mahdollista. Avun järjestäminen tapahtuu yksilön tarpeiden ja olosuhteiden yksilöllisen arvioinnin perusteella ja yhteistyössä yksilön kanssa (1 §),

Pääasiallinen vastuu vammaispalvelujen järjestämisestä on kunnilla lov om social service -lain (jäljempänä sosiaalipalvelulaki) perusteella. **Sosiaalipalvelulaki asettaa puitteet palvelujen järjestämiselle, mutta kunnat määrittelevät palvelujen tason sekä sisällön ja laajuuden.**

Sosiaalipalvelulain mukaisia palveluita järjestetään pääosin ilman ikärajoja.

Sosiaalipalvelulain **kohderyhmää ovat kaikki 18 vuotta täyttäneet henkilöt**, jotka tarvitsevat laissa säädettyjä palveluja tai tukea (1 §).

Kunnan on järjestettävä aikuisille muun muassa henkilökohtaista apua ja hoivaa, apua tai tukea kodin välttämättömissä käytännön toimissa ja ateriapalvelua. Palvelua voivat saada henkilöt, jotka tilapäisen tai pysyvän fyysisen tai henkisen toimintakyvyn heikkenemisen tai erityisten sosiaalisten ongelmien vuoksi eivät itse pysty suorittamaan näitä tehtäviä. (83 §) Jos kunta ei kykene järjestämään tarvittavaa henkilökohtaista palvelua (83 §, 84 §), se voi antaa taloudellista tukea avustajan palkkaamiseen.

Kunnan tulee lisäksi tarjota tukea taitojen kehittämiseen sekä hoivaa ja apua henkilöille, joiden fyysinen tai psyykkinen toimintakyky on merkittävästi heikentynyt tai joilla on erityisiä sosiaalisia ongelmia (85 §). Kyse voi olla esimerkiksi itsenäisen asumisen taitojen vahvistamisesta

Saattaja

Kunnanvaltuuston on tarjottava **15 tuntia saattajaa kuukaudessa alle eläkeiän oleville henkilöille**, vrt. sosiaalieläkelain 1 a §, kuitenkin vähintään 67 vuotta. Saattajaa tarjotaan henkilöille, jotka eivät voi liikkua yksin merkittävän ja pysyvän fyysisen tai henkisen toimintakyvyn heikkenemisen vuoksi. Saattajaa ei voida myöntää henkilöille, joilla on 96 §:n mukainen avustajajärjestelmä. Henkilöt, joille on **myönnetty saattaja ennen eläkeikää**, vrt. sosiaalieläkelain 1 a §, **säilyttävät oikeuden** saattajaan eläkeikään siirtymisen jälkeen.

Välttämättömien lisäkustannusten kattaminen

Kunnan on maksettava **korvausta yli 18-vuotiaiden, mutta ei eläkeiässä olevien henkilöiden päivittäisistä välttämättömistä lisäkustannuksista** (vrt. sosiaalieläkelain 1 a §, joiden fyysinen tai henkinen toimintakyky on pysyvästi alentunut, sekä henkilöiden, joilla on pysyvästi alentunut fyysinen tai henkinen toimintakyky ja joiden vanhuuseläkkeen maksaminen on sosiaalieläkelain 15 a §:n nojalla lykätty). Edellytyksenä on, että lisäkustannus on seurausta toimintakyvyn alentumisesta eikä sitä voida kattaa muun lainsäädännön tai tämän lain muiden säännösten nojalla. (100 §)

Suojatyötä on tarjottava **eläkeikää nuoremmille** henkilöille. (103 §)

Tilapäistä majoitusta voidaan järjestää, jos kunta niin päättää, vain alle 35-vuotiaille henkilöille (107-108 §)

3 Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean suositukset

Kaikki Pohjoismaat ovat ratifioineet YK:n vammaissopimuksen. Sopimus on tullut kansallisesti voimaan Ruotsissa 14.1.2009, Norjassa 3.7.2013, Tanskassa 24.8.2009, Suomessa 10.6.2016 ja Islannissa 23.10.2016. Vain Suomi ja Tanska ovat ratifioineet yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan, joka mahdollistaa yksilövalitukset CRPD-komitealle.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

3.1 Ruotsi

Vammaisten oikeuksien komitea on käsitellyt kaksi kertaa Ruotsin määräaikaisraportteja vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen täytäntöönpanosta. Komitea on antanut loppupäätelmänsä ja suosituksensa raporteista vuosina 2014 sekä 2024, jolloin on käsitelty yhdessä kaksi määräaikaisraporttia.

Vuoden 2024 loppupäätelmissä ja suosituksissa komitea ilmaisi huolensa henkilökohtaisen avun saajien määrän laskusta vuosina 2015-2022 ja siitä, että henkilökohtaista apua ei voi hakea 66 ikävuoden jälkeen. **Komitea suosittelee** lainsäädännöllisiä, hallinnollisia, poliittisia ja muuta toimenpiteitä, joilla varmistetaan yksilöllisen henkilökohtaisen avun ja tuen valtakunnallisesti yhdenmukainen saatavuus kaikille vammaisille henkilöille, mukaan lukien 1 500 vammaista henkilöä, jotka ovat menettäneet henkilökohtaisen avun vuosina 2015-2022, sekä **yli 66-vuotiaille vammaisille henkilöille**. Vuoden 2014 loppupäätelmiin ja suosituksiin ei sisältynyt vastaavaa huolenilmausta tai suositusta.

> **CRPD/C/SWE/CO/2-3 (2024)**
>
> **Living independently and being included in the community (art. 19)**
>
> **41. The Committee is concerned about the following:**
>
> (a) Increased restrictions on personal assistance, the loss of personal assistance for 1,500 persons with disabilities between 2015 and 2022, **the lack of opportunity to apply for personal assistance for persons over 66 years of age** and the variation of personal assistance between municipalities;
>
> (b) The increased rates of institutionalization among children and adults with disabilities;
>
> (c) Persons with disabilities being denied the right to choose their place of residence and where and with whom they live on an equal basis with others.
>
> **42.** Recalling its general comment No. 5 (2017), its guidelines on deinstitutionalization, including in emergencies, and the report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities on the transformation of services for persons with disabilities, **the Committee recommends that** the State party, in close consultation with and with the active involvement of persons with disabilities, take immediate action to develop and implement a national deinstitutionalization strategy that includes the following:
>
> (a**) Legislative, administrative, policy and other measures to ensure nationally consistent access to individualized personal assistance and support to all persons with disabilities**, including the 1,500 persons with disabilities who lost personal assistance between 2015 and 2022, and **to persons with disabilities over the age of 66**;
>
> (b) Independent monitoring of institutions until they are closed;
>
> (c) Relevant policies to close existing institutions and to prevent the reinstitutionalization of persons with disabilities;
>
> (d) Measures to strengthen the support system for children with disabilities to live with their families or grow up in family environments instead of institutions;

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

(e) Measures to remove barriers for persons with disabilities to choose where and with whom they live, including an increase in the supply of safe, affordable and accessible community-based housing.

https://docs.un.org/en/CRPD/C/SWE/CO/2-3

Käännös Valtioneuvoston konekäännöspalvelu AURA

Itsenäinen elämä ja yhteisöön kuuluminen (art. 19)

41. Komitea on huolissaan seuraavista seikoista:

a) Henkilökohtaisen avun rajoitusten lisääminen, 1 500 vammaisen henkilökohtaisen avun menettäminen vuosina 2015-2022, mahdollisuus hakea henkilökohtaista apua yli 66-vuotiaille ja henkilökohtaisen avun vaihtelu kuntien välillä;

b) Vammaisten lasten ja aikuisten laitostumisen lisääntyminen;

(c) Vammaisilta henkilöiltä evätään oikeus valita asuinpaikkansa ja missä ja kenen kanssa he asuvat yhdenvertaisesti muiden kanssa.

42. Komitea palauttaa mieliin yleiskommenttinsa nro 5 (2017), laitoshoidon purkamista koskevat suuntaviivansa, myös hätätilanteissa, sekä vammaisten henkilöiden oikeuksia vammaisten palvelujen muuttamisessa käsittelevän erityisraportoijan raportin. **Komitea suosittelee**, että sopimusvaltio ryhtyy tiiviissä yhteistyössä vammaisten henkilöiden kanssa ja heidän aktiivisella osallistumisellaan välittömästi toimiin kehittääkseen ja toteuttaakseen kansallisen laitoshoidon purkamisstrategian, joka sisältää seuraavat asiat:

a) **Lainsäädännölliset, hallinnolliset, poliittiset ja muut toimenpiteet, joilla varmistetaan yksilöllisen henkilökohtaisen avun ja tuen valtakunnallisesti yhdenmukainen saatavuus kaikille vammaisille henkilöille**, mukaan lukien 1 500 vammaista henkilöä, jotka ovat menettäneet henkilökohtaisen avun vuosina 2015-2022, sekä **yli 66-vuotiaille vammaisille henkilöille**;

b) Laitosten riippumaton seuranta niiden sulkemiseen saakka;

c) Asianmukaiset politiikat olemassa olevien instituutioiden sulkemiseksi ja vammaisten henkilöiden uudelleen institutionalisoitumisen estämiseksi;

d) Toimenpiteet, joilla vahvistetaan vammaisten lasten tukijärjestelmää asua perheensä kanssa tai kasvaa perheympäristössä instituutioiden sijasta;

e) Toimenpiteet, joilla poistetaan esteitä, joiden vuoksi vammaiset henkilöt voivat valita asuinpaikkansa ja kenen luona he asuvat, mukaan lukien turvallisten, kohtuuhintaisten ja esteettömien yhteisöllisten asuntojen tarjonnan lisääminen.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

3.2 Norja

Komitea on käsitellyt Norjan määräaikaisraportin vuonna 2019.

Komitea ei ole ottanut kantaa ikärajaan liittyen henkilökohtaiseen apuun. Se on ainoastaan ollut huolissaan siitä, että henkilökohtaiseen apuun ei ole varattu riittävästi resursseja. Komitea suositteli lisäämään henkilökohtaisen avun saatavuutta.

> 31. The Committee is concerned about:
>
> (b) The insufficient efforts to provide resources for the development of support services, particularly user-controlled personal assistance services, in municipalities;
>
> 32. The Committee recommends that the State party:
>
> (b) Adopt the measures necessary to ensure that persons with disabilities have a legal entitlement to a sufficient personal budget for independent living, which takes into account the additional costs related to disability and, at the same time, redirect resources from institutions to community-based services, while **increasing the availability of personal assistance**;
>
> https://docs.un.org/en/CRPD/C/NOR/CO/1
>
> **Käännös Valtioneuvoston konekäännöspalvelu AURA**
>
> **31. Komitea on huolissaan seuraavista seikoista:**
>
> b) Riittämättömät ponnistelut tukipalvelujen, erityisesti käyttäjien ohjaamien henkilökohtaisen avun palvelujen, kehittämiseksi kunnissa;
>
> **32. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio**
>
> b) Toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että vammaisilla henkilöillä on lakisääteinen oikeus riittävään henkilökohtaiseen budjettiin itsenäistä elämää varten, jossa otetaan huomioon vammaisuudesta aiheutuvat lisäkustannukset, ja samalla kohdennettava voimavaroja laitoksista yhteisöpalveluihin ja samalla lisättävä henkilökohtaisen avun saatavuutta;

3.3 Tanska

Vammaisten oikeuksien komitea on käsitellyt kaksi kertaa Tanskan määräaikaisraportteja. Komitea on antanut loppupäätelmänsä ja suosituksensa raporteista vuosina 2014 sekä 2024, jolloin on käsitelty yhdessä kaksi määräaikaisraporttia.

Vuonna 2014 komitea ei ottanut suosituksissaan kantaa Tanskan lainsäädäntöön sisältyviin ikärajoihin.

Vuonna 2024 komitea ilmaisi huolensa siitä, että vammaisuuteen liittyviä lisäkustannuksia kattavat taloudelliset etuudet päättyvät eläkeiän saavuttamisen jälkeen ja että 67-vuotiaat vammaiset henkilöt eivät

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

voi saada henkilökohtaista apua kodin ulkopuoliseen toimintaan, elleivät ole saaneet sitä jo ennen 67 vuoden ikää.

Komitea suositteli, että Tanska tarkistaa sosiaalipalvelulakia varmistaakseen, että vammaiset henkilöt, myös **eläkeiän saavuttaneet vammaiset henkilöt**, **säilyttävät oikeutensa vammaisuuteen liittyviin lisäkustannuksia kattaviin etuuksiin ja henkilökohtaisen avun antamiseen.**

Tämän lisäksi komitea on ilmaissut huolensa vammaisten henkilöiden tukemiseen osoitettujen varojen epätasaisesta jakautumisesta eri kunnissa. Komitea panee myös huolestuneena merkille, että laitosinvestointien (”asuntojen”) lisääminen loukkaa vammaisten henkilöiden oikeutta elää itsenäisesti ja kuulua yhteisöön.

Komitea suosittelee, että Tanska varmistaa edustavien järjestöjensä kautta tiiviissä yhteistyössä vammaisten henkilöiden kanssa ja heidän aktiivisella osallistumisellaan vammaisten henkilöiden tukemiseen tarkoitettujen varojen tasaisen jakautumisen eri kunnissa, seuraa vammaisrahoituksen käyttöä ja puuttuu rahoitusvajeisiin eri vammaissektoreilla.

CRPD/C/DNK/CO/1 (2014)

Ei ikään liittyviä suosituksia Tanskalle.

https://docs.un.org/en/CRPD/C/DNK/CO/1

CRPD/C/DNK/CO/2-3 (2024)

Adequate standard of living and social protection (art. 28)

73. The Committee is concerned about the decreasing number of persons with disabilities who receive financial benefits covering additional disability-related expenses under section 100 of the Social Services Act, and about the termination of such benefits upon reaching retirement age. It is also concerned that, under the Social Services Act, persons with disabilities older than 67 years are not entitled to be granted 15 hours of personal assistance per month for activities outside the home, even though such assistance may continue if it was granted before the person concerned reached the age of 67 years.

74. **The Committee recommends that**, in close consultation with and with the active involvement of persons with disabilities, through their representative organizations:

(a) **Denmark revise the Social Services Act to ensure that persons with disabilities, including persons with disabilities who have reached retirement age, keep their benefits for disability-related expenses and the provision of personal assistance;**

(b) The Faroe Islands and Greenland enact analogous legislation.

Käännös Valtioneuvoston konekäännöspalvelu AURA

73. **Komitea on huolestunut** siitä, että niiden vammaisten henkilöiden määrä vähenee, jotka saavat sosiaalilain 100 §:n mukaisia vammaisuuteen liittyviä lisäkustannuksia kattavia

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

taloudellisia etuuksia, ja näiden etuuksien päättymisestä eläkeiän saavuttamisen jälkeen. Huolta aiheuttaa myös se, että **sosiaalihuoltolain mukaan yli 67-vuotiaat vammaiset henkilöt eivät voi saada 15 tuntia henkilökohtaista apua kuukaudessa kodin ulkopuoliseen toimintaan, vaikka tällainen apu voi jatkua, jos se on myönnetty ennen kuin henkilö täyttää 67 vuotta.**

74. **Komitea suosittelee**, että tiiviissä yhteistyössä vammaisten henkilöiden kanssa ja heitä aktiivisesti osallistaen heidän edustavien järjestöjensä kautta

a) Tanska tarkistaa sosiaalipalvelulakia varmistaakseen, että vammaiset henkilöt, myös **eläkeiän saavuttaneet vammaiset henkilöt**, **säilyttävät oikeutensa vammaisuuteen liittyviin lisäkustannuksia kattaviin etuuksiin ja henkilökohtaisen avun antamiseen**;

b) Färsaaret ja Grönlanti antavat vastaavaa lainsäädäntöä.

https://docs.un.org/en/CRPD/C/DNK/CO/2-3

4 Lopuksi

Ruotsin, Norjan ja Tanskan vammaispalveluita koskeva lainsäädäntö poikkeaa Suomen lainsäädännöstä siinä, että muissa Pohjoismaissa on kategorisia ikärajoja, jotka rajaavat palveluiden kohderyhmää. Lisäksi Ruotsin vammaispalvelulaissa on niin sanottu ikääntymisrajaus. Nyt esitettävä elämänvaiheita koskeva säännös koskee yhdenvertaisesti kaikissa elämänvaiheissa olevia henkilöitä.

Suomen lainsäädäntöön ehdotetaan muista Pohjoismaista poiketen elämänvaiheita koskevaa säännöstä. Vastaavaa säännöstä ei ole muissa Pohjoismaissa. Säännös ei rajaa missään elämänvaiheessa olevaa henkilöä ikärajan tavoin kategorisesti lain soveltamisalan ulkopuolelle, vaan tarkoituksena on auttaa erottamaan eri elämänvaiheisiin liittyvä tavanomainen tarve sellaisesta vamman aiheuttamasta toimintarajoitteesta johtuvasta tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain perusteella järjestettävillä palveluilla.

Toisin kuin muiden Pohjoismaiden lainsäädännössä, elämänvaiheita koskevassa säännöksessä korostetaan palveluiden jatkuvuuden merkitystä siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen. Tältä osin sekä säännöstä että pykälää on tarkennettu vielä lausuntopalautteen perusteella.